

3. 3. Jihovýchodní Asie

Rámeček:

Hlavní charakteristiky makroregionu

- *Nachází se na ostrovech a poloostrovech tropického pásu z čehož vyplývá výrazná orientace k okrajovým mořím. Moře jsou zde pojítkem, nikoliv překážkou. Region svými vazbami a významem moře je v některých charakteristikách podobný evropskému „Středomoří“;*
- *Některá okrajová moře a průlivy patří k nejvýznamnějším námořním trasám regionálního i globálního významu;*
- *Vnitroregionální dopravní i hospodářská propojenost je poměrně slabá;*
- *Všechny jádrové oblasti makroregionu se nachází při ústí velkých řek či na pobřeží s významnými přístavy. Právě dostupnost jádrových oblastí byla velkým lákadlem pro koloniální mocnosti Evropy;*
- *Celé území je výrazně jazykově, etnicky a nábožensky rozčleněno čemuž napomohlo jak rozložení do tisíců ostrovů a horských kotlin, tak i poměrně dlouhá kolonizace většiny oblastí různými evropskými mocnostmi;*
- *V makroregionu se prolínají velmi výrazně především čínské, indické, malajské a evropské kulturní prvky. S tím souvisí pronikání náboženství a v posledním půlstoletí i pronikání komunistického vlivu, které v druhé polovině 20. století ovlivňovalo řadu zemí a ohrožovalo politickou stabilitu oblasti (Vietnam, Kampučia, částečně i Filipíny, Indonésie a Laos);*
- *Oblast charakterizuje velký populační přírůstek v posledních padesáti letech (asi 3,5x)*
- *V oblasti nalezneme státy pod silným vlivem Japonska v posledních třiceti letech, které řadíme do první (Singapur), druhé (Malajsie, Thajsko, Brunei, Indonésie, Filipíny) i třetí vlny „asijských tygrů“ (Vietnam).*

Přírodní podmínky pevninské jihovýchodní Asie ovlivňují výběžky horstev himalájského vrásného oblouku. Nejvyšších výšek dosahují v nejsevernějším cípu Myanmaru (téměř 6000 m n.m.) odkud se stáčí k jihu a postupně se snižují do výšek kolem 2500 m.n.m. a postupně i níže. **Hluboká horská údolí veletoků délek přes tisíc kilometrů** (od východu k západu: Song Han, Mekong, Menam, Salween, Irawadi) se postupně rozšiřují do rozlehlých nížin při dolních tocích a ústích řek. **Úrodné nížiny se staly důležitými jádrovými oblastmi různých etnik, ve kterých se formovaly jednotlivé národní státy.** Řeky umožňovaly kontakt s hlubokým vnitrozemím, ale intenzivně využívané nížiny byly v minulosti snadno dostupným cílem vpádů kolonizátorů. Také v ostrovní Indonésii či Filipínách jsou hlavní jádrové oblasti i moderní metropole lokalizovány na pobřeží. Z hlediska nerostných surovin představuje Jihovýchodní Asie relativně chudý makroregion, v němž jsou **významné zásoby ropy, zemního plynu a cínu** pouze v některých státech především při pobřeží a v moři Sundského šelfu (Malajsie, Indonésie, Brunej), významná jsou ložiska wolframových, manganových a železných rud (Filipíny, Malajsie, Thajsko). Cenná jsou koření, kvůli kterým oblast v minulosti Evropané kolonizovali, **vzácná tropická dřeva** (teak, mahagon, eben), která se již několik století vyvážejí především do Evropy, Severní Ameriky a Japonska. Pro jejich těžbu a manipulaci se dosud běžně v některých zemích využívá ochočených slonů.

V regionu **převládá podnebí vlhkých tropů se silným vlivem monzunů.** Ten nad poloostrovní částí makroregionu žene vlhký vzduch od jihu k severu v období duben- září, v zimním suchý vzduch z pevniny nad moře. Teplotní rozdíly nejsou velké ani v denním ani sezónním rytmu. **Původní deštné lesy patří k nejvlhčím oblastem na Zemi a díky těmto podmínkám jejich biota patří k nejbohatším** a zcela se vyrovná známějším lesům Jižní

Ameriky. Nejzachovalejší jsou především na některých ostrovech (Kalimantan, Sulawesi aj.), málo narušené jsou i na nejzazším hornatém a špatně přístupném severu oblasti, kde se nachází i jedna z hlavních produkčních oblastí drogy opia (tzv. Zlatý trojúhelník). V celé oblasti jsou **původní tropické deštné lesy na většině území nahrazeny intenzivně využitou ornou půdou**. Část takto získané půdy ovšem brzy ztrácí úrodnost díky vyplavení humusu. V některých oblastech vnitrozemí jsou proto původně zemědělsky využívané plochy opuštěné a zarůstají „sloní trávou“ (Imperata, především v Thajsku, Laosu, Filipínách), kterou bez těžké techniky nelze odstranit. Ve svažitém terénu se lidé naučili **vytvářet terasy, které jednak rozšiřují možnosti rolnického využití krajiny, jednak zadržují vodu a brání nebezpečné erozi půdy**. Oblast je občasně ohrožována vulkanickou činností, zemětřeseními a vlnami „tsunami“, které vznikají v důsledku podmořských zemětřesení. Při tsunami v konci roku 2004 přišlo o život asi čtvrt milionu lidí. Na ostrovech jsou důležité vulkány, na jejichž starých výlevech a tufech vznikají velmi úrodné a intenzivně využívané půdy.

Evropané si některé části jihovýchodní Asie podmaňovali již od 17. století a naráželi na zájmy méně rozvinuté Indie a Číny. Především Číňané dokázali svůj vliv prosadit především v hospodářství a v některých zemích dodnes představují **hospodářsky významnou byt' početně nevelkou menšinu**. Oblast postupně kolonizovali Portugalci (Malakka 1541), Holanďané, Španělé, Francouzi a Angličané, po druhé světové válce však kolonizátoři území opouští a proti šířícímu se komunismu z Číny se angažovaly především Spojené státy (korejská a vietnamská válka). Právě konflikty pravicových sil a levicových partyzánských skupin vytvářely v oblasti dlouhou dobu napětí, které dnes **vystřídal střety s náboženským pozadím** (Sumatra v Indonésii, Východní Timor), částečně **vyvolané rychlým rozvojem hospodářství a opožďováním sociálního rozvoje a kvality života**. V oblasti již od roku 1967 působí sdružení států jihovýchodní Asie (ASEAN), které původně mělo být protiváhou komunistickému Vietnamu a především vlivu Číny. Dnes má za cíl hlavně větší hospodářskou spolupráci zemí a pomoc při hájení zájmů členských států při zapojování do světového hospodářského systému a vytvoření určité protiváhy zájmům Japonska a Číny v oblasti. Jihovýchodní Asii charakterizuje úžasná **promíšenost etnik a kultur**. Střetávají se zde vedle domácích etnik (především Malajců), silné vlivy čínské, indické, evropské i americké.

Rámeček:

Etnická struktura Malajsie

Příkladem pestrosti oblasti je Malajsie, kde nalezneme asi 50% osob s muslimským vyznáním, dále je zde asi 20% buddhistů, a zbytek představují různé křesťanské církve, zatím žijící vedle sebe bez větších problémů. V těžce zemi nalezneme asi 35% Číňanů a 10% Indů. V Myanmaru a Thajsku se natolik asimilovali, že často přijali i místní jména. V Singapuru a Malajsii se usedlí Číňané po odchodu kolonizátorů dostali do vyšších a nejvyšších pozic. Tato národnostní pestrost se objevuje i v běžném všedním životě, například v bohatém výběru tradičních pokrmů jednotlivých etnik. Asi nejpestřejší etnické složení mají Filipíny, kde se nachází několik set různých národností, bezpochyby i proto, že se vyvíjely hodně izolovaně na stovkách ostrovů tohoto státu. I proto bylo nutné vytvořit umělý jazyk, aby se všechna etnika domluvila – jednoduché pilipino. Z hlediska počtu jazyků na makroregion jihovýchodní Asie připadá asi pětina všech známých živých jazyků současnosti. Rasově obyvatelstvo patří k indoevropské rase promísené s rasou mongoloidní, výjimečně i negroidní.

Životní úroveň v jednotlivých zemích je rozdílná jak v průměru, tak z hlediska jednotlivých sociálních vrstev. Nejvyšší, s vysokými pravomocemi státu na úseku sociální péče, je v **Singapuru, který z hlediska kvality života zaujímá jedno z nejvyšších míst**

současného světa. Nejnižší je v důsledku dlouhodobých vnitřních politických problémů v Laosu a Kambodii. Tam si v osmdesátých letech komunističtí vládcí za pomoci jednoho etnika (Rudí Khmerové) pohrávali s realizací myšlenky návratu do tradiční agrární společnosti a zrušili průmysl, obchod a města a **dokázali vyvraždit plnou pětinu obyvatel země, aniž byli potrestáni!** Vyšší úroveň hospodářského rozvoje mají ty země regionu, které tvořily **první (Singapur) či druhou vlnu „asijských tygrů“**, navíc **ovlivněné stále významnějším zahraničním cestovním ruchem (Malajsie, Thajsko, Indonésie, Filipíny).** V těchto zemích došlo v posledním dvacetiletí k silnému investování japonských, amerických, australských a evropských firem především do továren spotřebního průmyslu (textil, obuvnictví, elektrotechnika, strojírenství) doplněných zajímavou domácí výrobou polotovarů. To významně šetří mzdové i investiční náklady a vyprodukované zboží byť především v levnějších kategoriích likviduje podobný průmysl v Evropě a Středomoří.

Rámeček:

Návštěva krejčovské firmy

Navštívili jsme Bangkok a kromě památek nás průvodce zavezl k místní špičkové krejčovské firmě. Nic jsme nechtěli, jen tak ze zvědavosti jsme prohlíželi nejvyšší kvalitu látky a již jsme se ocitli v soukromí obchodu. Anglicky vcelku bez problémů ochotní prodavači nabízeli ušitý pánský oblek, sako, košile v cenách o polovinu nižších než u nás. Ale my zítra večer odjíždíme. To není problém, tak kterou látku chcete? A tak jsme se domluvili, vzali nám míru, ráno pro nás do hotelu přijeli a odvezli na desetiminutovou zkoušku a večer perfektně padnoucí oblek dodali i v protiprašném obalu až do hotelu, ještě hodinu před stanoveným termínem s košilí navíc za výborný obchod. Jak je to možné? Dělní práce. Ti v luxusním krejčovství mluví anglicky, nabízejí pití a berou míru, šičky či spíše šiči však oblek po nastříhání sešijí doma přes noc za směšný výdělek, za který jsou nesmírně šťastní. Takže není třeba žádné dílny či továrny. A průvodce co nás do krejčovství dovezl, také nepřišel zkrátka - poukázka na 10 l benzínu byla pro něho zajímavým přilepšením do rozpočtu. A my zaplatili asi polovinu ceny v Česku po dvou týdnech expresní dodávky podobného obleku! A takto se v JV Asii produkují desítky a stovky druhů polotovarů či finálních výrobků různého zboží, občas i světových značek.

Velké jsou rozdíly mezi životem v městech a na venkově, kde především v **periferních oblastech je život pořád hodně závislý na samozásobitelském zemědělství**, respektive na schopnosti prodat své výpěstky na místních trzích. Jinak ovšem zemědělství a v něm především plantážnictví produkuje do státních rozpočtů významné příjmy. Významná je produkce především **palmy olejná, kaučukovníku a kokosové palmy** (v oblasti nejvíce na světě), důležitá pro export je i produkce čaje (Malajsie, Vietnam), cukrové třtiny, produkuje se nejvyšší kvalita rýže, která se částečně i vyváží, aby se dovezly levnější, méně kvalitní odrůdy pro domácí spotřebu. Výnosy významně pozvedly speciální odrůdy rýže vyšlechtěné díky zahraniční pomoci (Rockefellerova nadace) na Filipínách v rámci tzv. **zelené revoluce**. Kromě plantáží vlastněných převážně zahraničními majiteli, na nichž pracuje hodně dovezených pracovníků z chudých oblastí Asie (Bangladéš, Srí Lanka aj.) jsou pro oblast typické malé rodinné farmy s různě velkým podílem odprodeje výpěstků na místních trzích. Významná je produkce sladkých brambor, zeleniny a tropického ovoce, které spolu s rýží a mořskými výlovy saturují většinu spotřeby potravin v jednotlivých zemích. Pro práci na rýžovištích a pro tah se používají dosud často buvolí, chová se hodně prasat, ale klíčovou spotřebu masa zajišťuje drůbež.

3. 3. 1. Singapur

Singapur představuje jeden z nejbohatších států současnosti. Byl založen poměrně pozdě (1814) Brity místo původně dominantních přístavů starší éry (Georgetown a Malakka) na mimořádně strategickém místě, kudy směřovaly a směřují prakticky všechny lodě mezi východní Asií a ostatními oblastmi Asie a Evropy. Při vzniku Malajské federace po osamostatnění z britské nadvlády byl krátkou dobu součástí nově vzniklé federace (1963-65), poté se spolu s Bruneí oba státy osamostatnily, nechtěly dotovat chudší oblasti federace. Singapur má dnes na ploše o málo větší než Praha na jednom větším a několika menších ostrovech cca 4,2 milionu obyvatel. **Vynikající poloha ze Singapuru vytváří v současnosti nejvýznamnější přístav světa podle obrátu (součet nakládky a vykládky), který dosahuje asi 335 milionu tun ročně!** Má jedno z největších obchodních loďstev, dvakrát tonáží převyšující někdejší vládce moří Anglii. Ale to je pouze jedna stránka hospodářství tohoto městského státu. Tu druhou tvoří velmi kvalitní průmyslové výrobky především elektroniky a elektrotechniky (největší výrobce počítačových čipů), využívá velkého množství ropy k výrobě umělých hnojiv, plastů a přesné chemii. **Soustřeďuje nejvýznamnější bankovní domy a jejich centrály, stovky firem, které zajišťují obchody po celém světě (burza), také proto podíl služeb na tvorbě HDP dosahuje asi 64%.** Všechny potraviny se dováží, v zemědělství pracuje jen 0,3% ekonomicky aktivních. Světovost tohoto malého státu potvrzuje dlouhodobě jedna z nejvyšších hodnot hrubého domácího produktu na obyvatele (cca 21 tis USD v roce 2002) v současném světě a také jeho roční přírůstek v posledních deseti letech (cca 6,7%). **Město má několik universit s vynikající úrovní, hodně oborů je bezprostředně spjata s aktivitami zajišťujícími hospodářskou i sociální prosperitu.** Je spojeno dálnicí přes Malajsii s Thajskem.

Rámeček:

Etnická struktura Singapuru

Singapur představuje kosmopolitní město jak svoji tradicí, tak řadou znaků. Podle používaného jazyka nejvíce obyvatel mluví čínsky (klasická mandarinská čínština= 35%, dalších 24% různými dialekty čínštiny), anglicky asi 23%, malajsky 16%, tamilsky asi 3%. Vláda udržuje v hustě zalidněném území pořádek tvrdými metodami, zároveň však zajišťuje řadu opatření sociálního charakteru pro své občany, částečně i imigranty. Země má asi 42% aktivních buddhistů, a po 15% muslimů a křesťanů. V současné době představuje Singapur zajímavý model fungující multietnické a multikulturní společnosti, který nezná problémy typické například pro některé západoevropské země.

Tato země se stala jedním z klíčových jádrových území Asie s výrazným globálním významem. Omezený prostor pro další rozvoj vede v posledních letech k tomu, že rychle rostou přilehlá území západního pobřeží Malajsie, a také některé přístavy na blízkých ostrovech Indonésie.

3. 3. 2. Malajsie

Malajsie je jednou ze zemí, která představuje **druhou vlnu „asijských tygrů“**. Klíčový vliv na tento rozvoj v posledních cca 20 letech měly zahraniční investice, především Japonska a EU, a zázemí Singapuru, úspěšného „tygra“ první vlny. Zemi bezpochyby významně ovlivnil britský vliv (obchod, demokracie) jakož i skutečnost, že někdejší mimořádné postavení země dané bohatými **nalezišti cínových rud (včetně šelfu)**, vystřídal v posledním

čtvrtstoletí **těžařské zisky ropy a zemního plynu národní společnosti Petronas** (hlavní sídlo ve známých dvojčatech, mrakodrapech v Kuala Lumpur), železné, měděné a bauxitové rudy i vývoz některých plantážních produktů (čaj, olejná palma, kokosová palma, třtinový cukr aj.).

Západní pobřeží země od Singapuru, přes Melakku, Kuala Lumpur až po ostrov Penang, představuje navazující jádrovou oblast Malajsie. Toto území bylo od již konce 16. století trvalým místem střetů řady evropských koloniálních mocností, za druhé světové války i tato část JV Asie byla okupována Japonci. Země má v současnosti cca 23,5 mil obyvatel, každých deset let přírůstek činí asi 3 miliony osob! Ve městech žije dnes asi 60% obyvatel, v největším Kuala Lumpur asi jako v Praze. Dalších sedm měst má přes dvě stě tisíc obyvatel, nejvýznamnější je největší přístav země čtvrtmilionový Port Kelang (obrat: 82 mil. t/rok).

Malajsie je federálním státem složeným z 11 států na pevnině (šije Kra), dva a ostrově Borneo a tři federální distrikty. Zajímavé je, že Malajsko od roku 1999 buduje nové hlavní město Putrajaya na jednom z federálních distriktů. Většina obyvatel mluví malajsky (asi 60%), druhou řečí služeb a administrativy je angličtina, ve městech čínské dialekty, ve vnitrozemí domácí kmenová nářečí. V zemi dominují muslimové (asi 50%), zbytek tvoří buddhisté a křesťané různých zaměření, přes takovou **náboženskou pestrost v zemi nejsou podstatné rasové či náboženské problémy.** Na nejtěžší práce (těžební plošiny, čajové plantáže apod.) Malajsie přijímá zahraniční dělníky z nejhudších asijských zemí (Bangladéš, Srí Lanka). Přestože se na zemi projevila finanční krize z let 1997-98 je trvalý rozvoj země markantní, ještě v polovině 70. let žila asi **polovina obyvatel pod hranicí chudoby, dnes asi 8%!**

V hospodářství má Malajsie asi 43% HDP vytvořeného ve službách, stejný podíl v průmyslu a asi 13% v zemědělství. V něm **převažuje plantážnictví** (nejvíce na světě jader palmy olejně, ročně asi 1,5 milionu tun surového kaučuku a tři čtvrtě milionu tun kokosových ořechů: 3. na světě, čaj), doplněné malými farmami s tržním či samozásobitelským zaměřením. Rýže dominuje jako plodina i jako hlavní potravina, asi 12% orné půdy je pravidelně zavlažováno. Ve službách je ve velkém rozvoji cestovní ruch zaměřený jak na nádherné pláže tropického pobřeží a ostrovů, tak na památky v zemi. Kuala Lumpur má velké nové letiště s ambicemi odlehčovat v dálkových trasách Singapuru. Mimořádný **význam má těžba ropy a zemního plynu částečně z mořského šelfu** ve spolupráci s Indonésií. Rozvinutá jsou i odvětví potravinářského, textilního a elektrotechnického průmyslu, montážní závody strojírenského zaměření.

Malajsie představuje stát s výrazným tropickým charakterem podnebí se silným vlivem moře, vždyť na nejužším místě dosahuje šíře státního území sotva tři desítky kilometrů. Celé území bylo v minulosti plně pokryté tropickým deštným lesem. V současnosti původní formace nahradily rozsáhlé plantáže, lesních ploch je dnes sotva 50%. Nejrozsáhlejší neporušené pralesy jsou v srdci země chráněné národním parkem Taman negara, kde se nachází i poslední volně žijící tygři, nosorožci a sloni. Tento park je dostupný úzkokolejnou železnicí vedoucí ze severovýchodní Malajsie až do Singapuru a park i cesta do něho představují zajímavé cíle mezinárodního turismu.